

ઘાત અને ઘાતાંક

પ્રકરણ

12

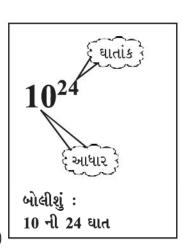
12.1 પ્રાસ્તાવિક

શું તમે જાણો છો ?

પૃથ્વીનું વજન 5,970,000,000,000,000,000,000,000 કિગ્રા છે. અગાઉના ધોરણમાં આપણે અભ્યાસ કરી ચૂક્યા છીએ કે આ પ્રકારની મોટી સંખ્યાઓને ઘાતાંકનો ઉપયોગ કરીને કેવી રીતે વધારે સરળતાથી લખી શકાય. દા.ત., 5.97×10^{24} કિગ્રા. આપણે 10^{24} ને 10ની 24 ઘાત એમ વાંચીશું.

આપણે જાણીએ છીએ કે $2^5 = 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2$

તેમજ $2^m = 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times ... \times 2 \times 2 \ ... \ (m \ \text{વખત})$ ચાલો હવે 2^{-2} નું મૂલ્ય કોના બરાબર છે તે શોધીએ.

અહીં ઘાતાં ક

ઋશ પૂર્શાંક છે.

12.2 ઋષ પૂર્ણાંક ઘાતાંક

તમે જાણો છો કે $10^2 = 10 \times 10 = 100$

$$10^1 = 10 = \frac{100}{10}$$

$$10^0 = 1 = \frac{10}{10}$$

$$10^{-1} = ?$$

ઉપરની ક્રિયાને આગળ વધારતાં

$$10^{-1} = \frac{1}{10}$$

$$\hat{a}$$
 % $\hat{a}$ % $\hat{b}$ $\hat{a}$ $\hat{b}$ $\hat{b}$ $\hat{b}$ $\hat{b}$ $\hat{b}$ $\hat{b}$ $\hat{c}$ $\hat{c$

$$10^{-3} = \frac{1}{100} \div 10 = \frac{1}{100} \times \frac{1}{10} = \frac{1}{1000} = \frac{1}{10^3}$$

તો 10^{-10} નું મૂલ્ય કેટલું થાય ?

નીચેનાં પદોને ધ્યાનમાં લો.

લા.
$$3^3 = 3 \times 3 \times 3 = 27$$
 અગાઉની સંખ્યાને $3^2 = 3 \times 3 = 9 = \frac{27}{3}$ વડે ભાગતા $3^1 = 3 = \frac{9}{3}$ $3^0 = 1 = \frac{3}{3}$

ઉપરનાં પદોને જોતાં કહી શકાય કે,

$$3^{-1} = 1 \div 3 = \frac{1}{3}$$

$$3^{-2} = \frac{1}{3} \div 3 = \frac{1}{3 \times 3} = \frac{1}{3^2}$$

$$3^{-3} = \frac{1}{3^2} \div 3 = \frac{1}{3^2} \times \frac{1}{3} = \frac{1}{3^3}$$

આ જ પ્રમાણે હવે તમે 2² નું મૂલ્ય શોધી શકશો. અહીં,

$$10^{-2} = \frac{1}{10^2}$$
 અથવા
$$10^2 = \frac{1}{10^{-2}}$$

$$10^{-3} = \frac{1}{10^3}$$
 અથવા
$$10^3 = \frac{1}{10^{-3}}$$

$$3^{-2} = \frac{1}{3^2}$$
 અથવા
$$3^2 = \frac{1}{3^{-2}}$$
 વગેરે

આમ, આપણે કહી શકીએ કે કોઈપણ શૂન્યેત્તર પૂર્ણાંક સંખ્યા a માટે, $a^{-m}=rac{1}{a^m}$, જ્યાં m એક ધન પૂર્શાંક સંખ્યા છે. a^{-m} એ a^m નો વ્યસ્ત છે.

પ્રયત્ન કરો

નિમ્નલિખિત સંખ્યાના વ્યસ્ત શોધો.

- (i) 2^{-4} (ii) 10^{-5} (iii) 7^{-2} (iv) 5^{-3}

- $(v) 10^{-100}$

આપણે 1425 જેવી સંખ્યાને વિસ્તૃત ઘાત સ્વરૂપે લખતાં શીખ્યા છીએ.

જેમ કે, $1425 = 1 \times 10^3 + 4 \times 10^2 + 2 \times 10^1 + 5 \times 10^0$

ચાલો, હવે આપણે 1425.36ને વિસ્તૃત સ્વરૂપે કેવી રીતે દર્શાવાય તે જોઈએ.

અહીં,
$$1425.36 = 1 \times 1000 + 4 \times 100 + 2 \times 10 + 5 \times 1 + \frac{3}{10} + \frac{6}{100}$$

= $1 \times 10^3 + 4 \times 10^2 + 2 \times 10^1 + 5 \times 10^0 + 3 \times 10^{-1} + 6 \times 10^{-2}$

પ્રયત્ન કરો

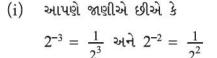
$$10^{-1} = \frac{1}{10}, \ 10^{-2} = \frac{1}{10^2} = \frac{1}{100}$$

નીચેની સંખ્યાઓને વિસ્તૃત સ્વરૂપે લખો.

- (i) 1025.63
- (ii) 1256.249

12.3 ઘાતાંકના નિયમો

આપણે જાણીએ છીએ કે, કોઈપણ શુન્યેત્તર પૂર્ણાંક સંખ્યા a માટે, $a^m \times a^n = a^{m+n}$ જ્યાં, m અને n પ્રાકૃતિક સંખ્યાઓ છે. શું આ નિયમ ઋણ ઘાતાંક માટે પણ લાગુ પડશે ? ચાલો સમજીએ.

HIE $2^{-3} \times 2^{-2} = \frac{1}{2^3} \times \frac{1}{2^2} = \frac{1}{2^3 \times 2^2} = \frac{1}{2^{3+2}} = 2^{-5}$

(ii) $(-3)^{-4} \times (-3)^{-3}$ eani.

$$(-3)^{-4} \times (-3)^{-3} = \frac{1}{(-3)^4} \times \frac{1}{(-3)^3}$$

$$= \frac{1}{(-3)^4 \times (-3)^3}$$

$$= \frac{1}{(-3)^{4+3}} = (-3)^{-7}$$

$$= \frac{1}{(-3)^{4+3}} = (-3)^{-7}$$
ધોરણ 7 માં તમે અભ્યાસ કરી ચૂક્યા છો કે કોઈપણ શૂન્યેત્તર પૂર્ણાંક સંખ્યા
$$5^{-2} \times 5^4 = \frac{1}{5^2} \times 5^4 = \frac{5^4}{5^2} = 5^{4-2} = 5^2$$

$$a \text{ માટે } \frac{a^m}{a^n} = a^{m-n} \text{ જયાં } m \text{ અને } m \text{ ખાકવિક સંખ્યાઓ છે અને } m > n$$

(iii) હવે 5⁻² × 5⁴ માટે

$$5^{-2} \times 5^4 = \frac{1}{5^2} \times 5^4 = \frac{5^4}{5^2} = 5^{4-2} = 5^2$$

(iv) હવે, $(-5)^{-4} \times (-5)^2$ માટે,

પ્રાકૃતિક સંખ્યાઓ છે અને m>n

$$(-5)^{-4} \times (-5)^{2} = \frac{1}{(-5)^{4}} \times (-5)^{2} = \frac{(-5)^{2}}{(-5)^{4}} = \frac{1}{(-5)^{4} \times (-5)^{-2}}$$

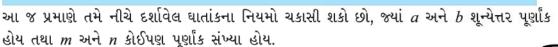
$$= \frac{1}{(-5)^{4-2}} = (-5)^{-2} + (-4)^{2} + (-5)^{-2}$$

આમ, આપણે કહી શકીએ કે કોઈપણ શૂન્યેત્તર સંખ્યા *a* માટે, $a^m \times a^n = a^{m+n}$, જ્યાં m અને n પૂર્ણાંક સંખ્યાઓ છે.

સાદું રૂપ આપી અને ઘાત સ્વરૂપે લખો.

(i)
$$(-2)^{-3} \times (-2)^{-4}$$
 (ii) $p^3 \times p^{-10}$ (iii) $3^2 \times 3^{-5} \times 3^6$

(i)
$$\frac{a^m}{a^n} = a^{m-n}$$

(ii)
$$(a^m)^n = a^{mn}$$

(i)
$$\frac{a^m}{a^n} = a^{m-n}$$
 (ii) $(a^m)^n = a^{mn}$ (iii) $a^m \times b^m = (ab)^m$

(iv) $\frac{a^m}{b^m} = \left(\frac{a}{b}\right)^m$ (v) $a^0 = 1$

ધન ઘાતાંક માટે આ નિયમો આપશે ધોરણ 7માં શીખી ચુક્યા છીએ.

ચાલો, હવે આપણે ઉપરના નિયમોનો ઉપયોગ કરીને થોડાંક ઉદાહરણના ઉકેલ મેળવીએ.

ઉદાહરણ 1 : કિંમત શોધો.

(i)
$$2^{-3}$$

(ii)
$$\frac{1}{3^{-2}}$$

ઉકેલ :

(i)
$$2^{-3} = \frac{1}{2^3} = \frac{1}{8}$$

$$2^{-3} = \frac{1}{2^3} = \frac{1}{8} \qquad (ii) \quad \frac{1}{3^{-2}} = 3^2 = 3 \times 3 = 9$$

ઉદાહરણ 2 : સાદું રૂપ આપો.

(i)
$$(-4)^5 \times (-4)^{-10}$$
 (ii) $2^5 \div 2^{-6}$

(ii)
$$2^5 \div 2^{-6}$$

ઉકેલ :

(i)
$$(-4)^5 \times (-4)^{-10} = (-4)^{(5-10)} = (-4)^{-5} = \frac{1}{(-4)^5} (a^m \times a^n = a^{m+n}, a^{-m} = \frac{1}{a^m})$$

(ii)
$$2^5 \div 2^{-6} = 2^{5-(-6)} = 2^{11} (a^m \div a^n = a^{m-n})$$

ઉદાહરણ $3:4^{-3}$ ને આધાર 2 હોય તેવા ઘાત સ્વરૂપે દર્શાવો.

ઉકેલ : અહીં, $4 = 2 \times 2 = 2^2$

માટે
$$4^{-3} = (2 \times 2)^{-3} = (2^2)^{-3} = 2^{2 \times (-3)} = 2^{-6} [(a^m)^n = a^{mn}]$$

ઉદાહરણ 4 : સાદુંરૂપ આપો અને જવાબને ઘાત સ્વરૂપે દર્શાવો.

(i)
$$(2^5 \div 2^8)^5 \times 2^{-5}$$

(i)
$$(2^5 \div 2^8)^5 \times 2^{-5}$$
 (ii) $(-4)^{-3} \times (5)^{-3} \times (-5)^{-3}$

(iii)
$$\frac{1}{8} \times (3)^{-3}$$

(iii)
$$\frac{1}{8} \times (3)^{-3}$$
 (iv) $(-3)^4 \times \left(\frac{5}{3}\right)^4$

ઉકેલ :

(i)
$$(2^5 \div 2^8)^5 \times 2^{-5} = (2^{5-8})^5 \times 2^{-5} = (2^{-3})^5 \times 2^{-5} = 2^{-15-5} = 2^{-20} = \frac{1}{2^{20}}$$

(ii)
$$(-4)^3 \times (5)^3 \times (-5)^3 = [(-4) \times 5 \times (-5)]^3 = [100]^3 = \frac{1}{100^3}$$

$$[a^m \times b^m = (ab)^m, a^{-m} = \frac{1}{a^m}$$
 [નિયમનો ઉપયોગ કરતાં]

(iii)
$$\frac{1}{8} \times (3)^3 = \frac{1}{2^3} \times (3)^3 = 2^3 \times 3^3 = (2 \times 3)^3 = 6^3 = \frac{1}{6^3}$$

(iv)
$$(-3)^4 \times \left(\frac{5}{3}\right)^4 = (-1 \times 3)^4 \times \frac{5^4}{3^4} = (-1)^4 \times 3^4 \times \frac{5^4}{3^4}$$

= $(-1)^4 \times 5^4 = 5^4$ [$(-1)^4 = 1$]

ઉદાહરણ 5 : જો $(-3)^{m+1} \times (-3)^5 = (-3)^7$ હોય તો m શોધો.

ઉકેલ :
$$(-3)^{m+1} \times (-3)^5 = (-3)^7$$

$$\therefore (-3)^{m+1+5} = (-3)^7$$

$$\therefore (-3)^{m+6} = (-3)^7$$

બંને તરફના ઘાત સ્વરૂપનો આધાર સમાન છે. જે 1 અને –1થી ભિન્ન છે. તેથી તેમના ઘાતાંક પણ સમાન થાય.

માટે,
$$m + 6 = 7$$

 $m = 7 - 6 = 1$

જો n=0 હોય તો જ $a^n=1$ થાય. જે aની કોઈપણ કિંમત માટે સત્ય છે, a = 1 માટે, $1^1 = 1^2 = 1^3 = 1^2$ ... == 1 અથવા

અનંત સંખ્યા n માટે $(1)^n = 1$.

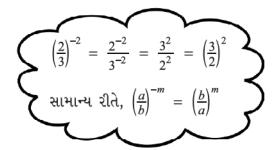
a = -1 માટે $(-1)^0 = (-1)^2 = (-1)^4 = (-1)^2$ ... == 1 અથવા કોઈપણ યુગ્મ સંખ્યા p માટે $(-1)^p = 1$.

ઉદાહરણ
$$6: \left(\frac{2}{3}\right)^{-2}$$
ની કિંમત શોધો.

63 :
$$\left(\frac{2}{3}\right)^{-2} = \frac{2^{-2}}{3^{-2}} = \frac{3^2}{2^2} = \frac{9}{4}$$

ઉદાહરણ 7 : સાદું રૂપ આપો. (i)
$$\left\{ \left(\frac{1}{3}\right)^{-2} - \left(\frac{1}{2}\right)^{-3} \right\} \div \left\{ \frac{1}{4} \right\}^{-2}$$

(ii)
$$\left(\frac{5}{8}\right)^{-7} \times \left(\frac{8}{5}\right)^{-5}$$

ઉકેલ :

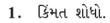
(i)
$$\left\{ \left(\frac{1}{3} \right)^{-2} - \left(\frac{1}{2} \right)^{-3} \right\} \div \left\{ \frac{1}{4} \right\}^{-2} = \left\{ \frac{1^{-2}}{3^{-2}} - \frac{1^{-3}}{2^{-3}} \right\} \div \frac{1^{-2}}{4^{-2}}$$

$$= \left\{ \frac{3^2}{1^2} - \frac{2^3}{1^3} \right\} \div \frac{4^2}{1^2}$$

$$= \left\{ 9 - 8 \right\} \div 16 = \frac{1}{16}$$
(ii) $\left(\frac{5}{8} \right)^{-7} \times \left(\frac{8}{5} \right)^{-5} = \frac{5^{-7}}{8^{-7}} \times \frac{8^{-5}}{5^{-5}} = \frac{5^{-7}}{5^{-5}} \times \frac{8^{-5}}{8^{-7}} = 5^{(-7)} - \frac{(-5)}{5^{-5}} \times 8^{(-7)}$

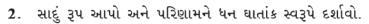
(ii)
$$\left(\frac{5}{8}\right)^{-7} \times \left(\frac{8}{5}\right)^{-5} = \frac{5^{-7}}{8^{-7}} \times \frac{8^{-5}}{5^{-5}} = \frac{5^{-7}}{5^{-5}} \times \frac{8^{-5}}{8^{-7}} = 5^{(-7) - (-5)} \times 8^{(-5) - (-7)}$$
$$= 5^{-2} \times 8^2 = \frac{8^2}{5^2} = \frac{64}{25}$$

સ્વાધ્યાય 12.1

(i) 3^{-2}

- (ii) $(-4)^{-2}$
- (iii) $\left(\frac{1}{2}\right)^{-5}$

- (i) $(-4)^5 \div (-4)^8$ (ii) $\left(\frac{1}{2^3}\right)^2$
- (iii) $(-3)^4 \times \left(\frac{5}{3}\right)^4$
- (iv) $(3^{-7} \div 3^{-10}) \times 3^{-5}$ (v) $2^{-3} \times (-7)^{-3}$

- (i) $(3^0 + 4^{-1}) \times 2^2$ (ii) $(2^{-1} \times 4^{-1}) \div 2^{-2}$ (iii) $(\frac{1}{2})^{-2} + (\frac{1}{3})^{-2} + (\frac{1}{4})^{-2}$
- (iv) $(3^{-1} + 4^{-1} + 5^{-1})^0$ (v) $\left\{ \left(\frac{-2}{3} \right)^{-2} \right\}^2$

4. કિંમત શોધો.

(i)
$$\frac{8^{-1} \times 5^3}{2^{-4}}$$

(ii)
$$(5^{-1} \times 2^{-1}) \times 6^{-1}$$

- **5.** જો $5^m \div 5^{-3} = 5^5$ હોય, તો m શોધો.
- 6. કિંમત શોધો.

(i)
$$\left\{ \left(\frac{1}{3}\right)^{-1} - \left(\frac{1}{4}\right)^{-1} \right\}^{-1}$$

(ii)
$$\left(\frac{5}{8}\right)^{-7} \times \left(\frac{8}{5}\right)^{-4}$$

7. સાદું રૂપ આપો.

(i)
$$\frac{25 \times t^{-4}}{5^{-3} \times 10 \times t^{-8}}$$
  $(t \neq 0)$ (ii) $\frac{3^{-5} \times 10^{-5} \times 125}{5^{-7} \times 6^{-5}}$

(ii)
$$\frac{3^{-5} \times 10^{-5} \times 125}{5^{-7} \times 6^{-5}}$$

12.4 નાની સંખ્યાઓને પ્રમાણિત સ્વરૂપે દર્શાવવામાં ઘાતાંકનો ઉપયોગ

નીચેનાં તથ્યોનું અવલોકન કરો.

- 1. પૃથ્વીનું સૂર્યથી અંતર આશરે 150,000,000,000 મી. છે.
- 2. પ્રકાશની ઝડપ 300,000,000 મી/સે છે.
- 3. ધોરણ 7ના ગણિતના પાઠ્યપુસ્તકની જાડાઈ 20 મીમી છે.
- 4. રક્તકણોનો સરેરાશ વ્યાસ 0.000007 મી છે.
- 5. મનુષ્યના વાળની જાડાઈ 0.005 સેમીથી 0.01 સેમીની વચ્ચે હોય છે.
- 6. પૃથ્વીથી ચંદ્રનું અંતર આશરે 384,467,000 મી છે.
- 7. વનસ્પતિ કોષનું માપ 0.00001275 મી છે.
- 8. સૂર્યની સરેરાશ ત્રિજ્યા 695000 કિમી છે.
- 9. અંતરિક્ષ યાનમાં રહેલા ઘન રોકેટ બૂસ્ટરમાં બળતણનું દ્રવ્યમાન 503600 કિગ્રા છે.
- 10. કાગળના ટુકડાની જાડાઈ 0.0016 સેમી છે.
- 11. કમ્પ્યુટર ચિપના એક તારનો વ્યાસ 0.000003 સેમી છે.
- 12. માઉન્ટ ઍવરેસ્ટની ઊંચાઈ 8848 મી છે.

આપણે જોઈશું કે અહીં બહુ જ ઓછી સંખ્યાઓ છે જેને આપણે વાંચી શકીશું જેવી કે, 20 મીમી, 8848 મી, 6,95,000 કિમી. અહીં 150,000,000,000 મી જેવી બહુ જ મોટી સંખ્યાઓ છે તેમજ 0.000007 મી જેવી બહુ જ નાની સંખ્યાઓ છે. ઉપરોક્ત વિધાનોમાંથી આવી બહુ જ મોટી અને બહુ જ નાની સંખ્યાઓ શોધો અને આપેલ કોષ્ટકમાં

બહુ જ મોટી સંખ્યા	બહુ જ નાની સંખ્યા
150,000,000,000 મી	0.000007 મી

આગળના ધોરણમાં આપણે શીખ્યા છીએ કે બહુ જ મોટી સંખ્યાઓને તેમના પ્રમાણિત સ્વરૂપે કેવી રીતે દર્શાવી શકાય.

 ϵ l.d. $150,000,000,000 = 1.5 \times 10^{11}$

હવે, આપણે 0.000007 મી ને પ્રમાણિત સ્વરૂપે દર્શાવીએ.

$$0.000007 = \frac{7}{1000000} = \frac{7}{10^6} = 7 \times 10^{-6}$$

 $∴ 0.000007 \text{ Hl} = 7 \times 10^{-6} \text{ Hl}$

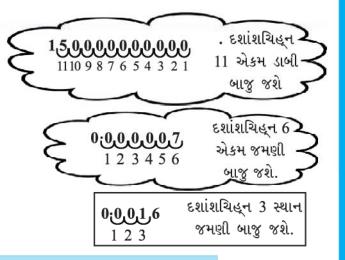
આ જ રીતે, એક કાગળના ટુકડાની જાડાઈ 0.0016 સેમી

તેથી
$$0.0016 = \frac{16}{10000}$$

$$= \frac{1.6 \times 10}{10^4} = 1.6 \times 10 \times 10^{-4}$$

$$= 1.6 \times 10^{-3}$$

માટે કાગળની જાડાઈ 1.6×10^{-3} સેમી છે.

પ્રયત્ન કરો

- 1. નીચેની સંખ્યાઓને પ્રમાણિત સ્વરૂપે દર્શાવો.
  - (i) 0.000000564
- (ii) 0.0000021
- (iii) 21600000 (iv) 15240000
- 2. આગળ આપેલ તથ્યોમાં દર્શાવેલ સંખ્યાને તેના પ્રમાણિત સ્વરૂપે લખો.

12.4.1 બહુ જ મોટી તથા બહુ જ નાની સંખ્યાઓની સરખામણી

સૂર્યનો વ્યાસ 1.4×10^9 મી અને પૃથ્વીનો વ્યાસ 1.2756×10^7 મી છે. ધારો કે તમે પૃથ્વીના વ્યાસની તુલના સૂર્યના વ્યાસ સાથે કરવા માગો છો.

સૂર્યનો વ્યાસ =
$$1.4 \times 10^9$$
 મી પૃથ્વીનો વ્યાસ = 1.2756×10^7 મી

માટે,
$$\frac{1.4 \times 10^9}{1.2756 \times 10^7} = \frac{1.4 \times 10^{9-7}}{1.2756} = \frac{1.4 \times 100}{1.2756}$$
 જે લગભગ 100 થશે.

તેથી, સૂર્યનો વ્યાસ પૃથ્વીના વ્યાસ કરતાં 100 ગણો છે.

ચાલો, હવે 0.000007 મી માપ ધરાવતાં રક્તકણોની તુલના 0.00001275 મી માપ ધરાવતાં વનસ્પતિકોષ સાથે કરીએ.

રક્તકણનું માપ =
$$0.000007$$
 મી = 7×10^{-6} મી વનસ્પતિકોષનું માપ = 0.00001275 મી = 1.275×10^{-5} મી

માટે,
$$\frac{7 \times 10^{-6}}{1.275 \times 10^{-5}} = \frac{7 \times 10^{-6-(-5)}}{1.275} = \frac{7 \times 10^{-1}}{1.275} = \frac{0.7}{1.275} = \frac{0.7}{1.3} = \frac{1}{2}$$
 (આશરે)

તેથી, રક્તકણનું કદ વનસ્પતિકોષના કદ કરતાં અડધું છે.

પૃથ્વીનું દ્રવ્યમાન 5.97×10^{24} કિગ્રા અને ચંદ્રનું દ્રવ્યમાન 7.35×10^{22} કિગ્રા છે, તો કુલ દ્રવ્યમાન કેટલું હશે ?

કુલ દ્રવ્યમાન =
$$5.97 \times 10^{24}$$
 કિમ્રા + 7.35×10^{22} કિમ્રા = $5.97 \times 100 \times 10^{22} + 7.35 \times 10^{22}$ = $597 \times 10^{22} + 7.35 \times 10^{22}$ = $(597 + 7.35) \times 10^{22}$ = $(597 + 7.35) \times 10^{22}$ કિમ્રા = 604.35×10^{22} કિમ્રા

સૂર્ય અને પૂથ્વી વચ્ચેનું અંતર $1.496 imes 10^{11}$ મી તથા પૃથ્વી અને ચંદ્ર વચ્ચેનું અંતર $3.84 imes 10^8$ મી છે. સૂર્યગ્રહણ વખતે ચંદ્ર પૃથ્વી અને સૂર્યની વચ્ચે આવે છે. આ સમયે ચંદ્રનું સૂર્યથી અંતર કેટલું હશે ?

સૂર્ય અને પૃથ્વી વચ્ચેનું અંતર = 1.496×10^{11} મી પૃથ્વી અને ચંદ્ર વચ્ચેનું અંતર $= 3.84 \times 10^8$ મી સૂર્ય અને ચંદ્ર વચ્ચેનું અંતર = $1.496 \times 10^{11} - 3.84 \times 10^{8}$ $= 1.496 \times 1000 \times 10^8 - 3.84 \times 10^8$ $= (1.496 - 3.84) \times 10^8 \, \text{Hl} = 1492.16 \times 10^8 \, \text{Hl}$

ઉદાહરણ 8 : નીચેની સંખ્યાઓને પ્રમાણિત સ્વરૂપે દર્શાવો.

- (i) 0.000035
- (ii) 4050000

ઉકેલ :

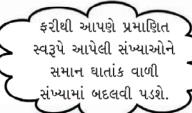
(i) $0.000035 = 3.5 \times 10^{-5}$ (ii) $4050000 = 4.05 \times 10^{6}$

ઉદાહરણ 9: નીચેની સંખ્યાઓને સામાન્ય સ્વરૂપે લખો.

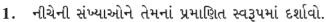
- (i) 3.52×10^5
- (ii) 7.54×10^{-4}
- (iii) 3×10^{-5}

ઉકેલ :

- (i) $3.52 \times 10^5 = 3.52 \times 100000 = 352000$
- (ii) $7.54 \times 10^{-4} = \frac{7.54}{10^4} = \frac{7.54}{10000} = 0.000754$
- (iii) $3 \times 10^{-5} = \frac{3}{10^5} = \frac{3}{100000} = 0.00003$

સ્વાધ્યાય 12.2

- (i) 0.0000000000085
- (ii) 0.00000000000942
- (iii) 60200000000000000
- (iv) 0.00000000837

- (v) 31860000000
- નીચેની સંખ્યાઓને તેમનાં સામાન્ય સ્વરૂપે લખો.
  - (i) 3.02×10^{-6} (ii) 4.5×10^{4}
- (iii) 3×10^{-8}

- (iv) 1.0001×10^9 (v) 5.8×10^{12} (vi) 3.61492×10^6
- નીચે આપેલાં વિધાનોમાં દર્શાવેલ સંખ્યાને તેમનાં પ્રમાણિત સ્વરૂપે લખો.
  - (i) 1 માઇક્રોન બરાબર $\frac{1}{1000000}$ મી થાય.
  - (ii) એક ઇલૅક્ટ્રોનનો વીજભાર 0.000,000,000,000,000,000,16 કુલંબ છે.
  - (iii) બૅક્ટેરિયાનું માપ 0.0000005 મી છે.
  - (iv) વનસ્પતિકોષનું માપ 0.00001275 મી છે.
  - (v) એક જાડા કાગળની જાડાઈ 0.07 મિમી છે.
- એક થપ્પીમાં 20 મિમી જાડાઈ હોય તેવી 5 ચોપડી અને 0.016 મિમી જાડાઈના 5 કાગળ ગોઠવેલા છે, તો થપ્પીની કુલ ઊંચાઈ શોધો.

આપણે શું ચર્ચા કરી ?

- 1. ઋણ ઘાતાંક ધરાવતી સંખ્યાઓને પણ નીચેના નિયમો લાગુ પડે છે.
  - (a) $a^m \times a^n = a^{m+n}$ (b) $a^m \div a^n = a^{m-n}$
- (c) $(a^m)^n = a^{mn}$

- (d) $a^m \times b^m = (ab)^m$ (e) $a^0 = 1$

- (f) $\frac{a^m}{b^m} = \left(\frac{a}{b}\right)^m$
- 2. બહુ જ નાની સંખ્યાઓને ઋણ ઘાતાંકનો ઉપયોગ કરીને પ્રમાણિત સ્વરૂપે દર્શાવી શકાય છે.

